

ŞEHİR ve EV
YAPILAN HER BİNA
SAHİBİ İÇİN BİR SORUMLULUKTUR

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ فَرَأَى قُبَّةً مُشْرِفَةً... فَقَالَ:
”أَمَا إِنَّ كُلَّ بِنَاءٍ وَبَالٍ عَلَى صَاحِبِهِ إِلَّا مَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ“

Enes b. Mâlik'ten nakledildiğine göre,
Resûlullah (sav) (Medine'de) dolaşırken yüksekçe bir bina gördü ve şöyle
buyurdu: “Mutlaka gerekli olan binalar dışında, yapılan her bina, sahibi için
bir vebaldir.”

(D5237 Ebû Dâvûd, Edeb, 156-157)

عَنِ الْمُسْتَوْرِدِ بْنِ شَدَّادٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ:
”مَنْ كَانَ لَنَا عَامِلًا فَلْيُكْتَسَبْ زَوْجَةً فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ خَادِمٌ فَلْيُكْتَسَبْ خَادِمًا
فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَسْكَنٌ فَلْيُكْتَسَبْ مَسْكَنًا.“

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ
جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:
”مَنْ سَعَادَةَ ابْنِ آدَمَ ثَلَاثَةً وَمِنْ شِقْوَةِ ابْنِ آدَمَ ثَلَاثَةً مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ
الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ وَالْمَسْكَنُ الصَّالِحُ وَالْمَرْكَبُ الصَّالِحُ وَمِنْ شِقْوَةِ ابْنِ آدَمَ
الْمَرْأَةُ الشُّوءُ وَالْمَسْكَنُ الشُّوءُ وَالْمَرْكَبُ الشُّوءُ.“

Mütevrid b. Şeddâd'ın naklettiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *“Kim bizim emrimizde görevli ise (hanımı yoksa) evlensin, hizmetçisi yoksa bir hizmetçi tutsun, evi yoksa ev alsın.”*

(D2945 Ebû Dâvûd, İmâre, 9, 10)

İsmâil b. Muhammed'in, babası aracılığı ile dedesi Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan naklettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“Üç şey insanoğlunun mutluluğundan, üç şey de insanoğlunun bedbahtlığındandır. İnsanoğlunun mutluluğundan olan şeyler; iyi bir eş, oturmaya müsait bir ev ve uygun bir binektir. İnsanoğlunun bedbahtlığından olan şeyler ise; kötü bir eş, kötü bir ev ve kötü bir binektir.”*

(HM1445 İbn Hanbel, I, 169)

Allah Resûlü bir gün Medine’de dolaşırken, yüksekçe bir bina gördü. Ashâbına, “*Burası kime ait?*” diye sordu. Sahâbe, “Ensardan filân kimsenindir.” diye cevap verdiler. Resûl-i Ekrem hiçbir şey söylemedi ama o gösterişli binayı aklının bir köşesine yazmış gibiydi. Derken bir zaman sonra o binanın sahibi, Hz. Peygamber’in yanına geldi. İnsanların içinde Allah Resûlü’ne selâm verdi ama Resûl-i Ekrem kendisinden yüz çevirdi. Selâmını tekrarlasa da cevap alamayan Medineli sahâbî, onun kendisine kızgın olduğunu anlamıştı. Rahmet Peygamberi’ni böylesine öfkeliendiren şeyin ne olduğunu öğrenmeliydi. “Yemin olsun Allah Resûlü’nü tanıyamıyorum!” diye yakındı arkadaşlarına. Onlar da “Resûlullah bir gün çıkmış dolaşıyordu, derken senin binanı gördü.” diye cevap verdiler. Bunun üzerine derhâl gidip o binayı yerle bir etti. Derken bir gün Resûlullah yine çıkmıştı, oradan geçerken söz konusu binayı göremedi ve “*Binaya ne oldu?*” diye sordu. Sahâbîler de “Binanın sahibi sizin kendisinden yüz çevirmenizden bize dert yandı. Biz de bunun sebebinin kendisine söyleyince o da binayı yıktı.” cevabını verdiler. Bunun üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: “*Mutlaka gerekli olan binalar dışında, yapılan her bina, sahibi için bir vebaldir.*”¹

Şüphesiz her canlı barınabileceği, içinde hayatını geçirebileceği bir yuva edinme ihtiyacı hisseder. İnsanoğlunun evi ise yapısına ve işlevine göre Arapçada mesken, beyt, dâr ve menzil, Türkçede ev, yuva, ocak ve konak gibi birçok adla ifade edilir. Adı ne olursa olsun yuvalarımız Kur’ân-ı Kerîm’de, “*Allah, size evlerinizi huzur ve dinlenme yeri yaptı.*”² buyrulduğu gibi, huzur bulduğumuz, yorgunluğumuzu attığımız yerlerdir.

Evsiz bir hayat düşünülemez ki! Belki de bu yüzden Allah Resûlü, “*Kim bizim emrimizde görevli ise (hanımı yoksa) evlensin, hizmetçisi yoksa bir hizmetçi tutsun, evi yoksa ev alsın.*” buyurmuştur.³ Evler, dünyada olduğu kadar âhirette de insanoğlunun vazgeçemeyeceği mekânlardır. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de hem dünyada insanoğlunun barındığı yuvadan hem de âhirette müminlerin yerleşeceği konutlardan bahsedilirken “mesken” ifadesine yer verildiği görülmektedir.⁴

İnsanların ömürlerinin büyük bölümünü içinde geçirdiği evlerinin gösterişten uzak bir şekilde, fakat geniş olması önem arz eder. Dar

¹ D5237 Ebû Dâvûd, Edeb, 156-157.

² Nahl, 16/80.

³ D2945 Ebû Dâvûd, İmâre, 9, 10.

⁴ Tevbe, 9/24, 72; İbrâhîm, 14/37; Nahl, 16/80; Tâ-Hâ, 20/128; Kasas, 28/58; Secde, 32/26; Sebe, 34/15; Ahkâf, 46/25.

mekânlar aile fertlerine fizikî sıkıntı verir, ayrıca temiz havanın kısa zamanda tükenmesi insan sağlığını olumsuz etkiler. Hz. Peygamber'in, "Üç şey insanoğlunun mutluluğundan, üç şey de insanoğlunun bedbahtlığındandır. İnsanoğlunun mutluluğundan olan şeyler; iyi bir eş, oturmaya müsait bir ev ve uygun bir binektir. İnsanoğlunun bedbahtlığından olan şeyler ise; kötü bir eş, kötü bir ev ve kötü bir binektir."⁵ ifadeleri, yaşanacak mekânın, insanın dünya saadetine etkisini göstermesi açısından anlamlıdır. Yine Peygamberimizin "Allah'ım! Günahlarımı bağışla, evimi geniş ve ferah, rızkımlı bereketli kıl."⁶ şeklindeki duası da insanın yaşam ortamı olarak ferah ve geniş bir eve ihtiyaç hissettiğini göstermektedir.

Peygamberimizin yüksek evlerin inşa edilmesini hoş karşılamayı⁷ yerleşim bölgelerinde evlerin, komşu evlerden daha yüksek tutulmasını istemeyişi de evlerin ve binaların insanın sağlığını olumsuz etkileme ihtimaline karşı bir uyarı mahiyetindedir. Onun, "Evini komşunun evinden yüksek yapma ki komşun hava, rüzgâr (ve güneşten) mahrum olmasın." sözleri de bu durumu açıklamaktadır.⁸

Hz. Peygamber'in israfa varan ölçülerde gereksiz inşaatlar yapılmasının bir vebal olduğuna ilişkin ifadesi⁹ evlerin ihtiyaçları karşılayacak genişlikte inşa edilmesine yönelik bir tavsiyedir. Binalar övünme ve gösteriş aracı olarak değil, soğuk ve sıcağa karşı korunmak için gerektiği kadarıyla yapılmalıdır. Gereksiz inşaatların önlenmesiyle, yerleşim birimlerinin akciğerleri konumundaki ağaçlık ve yeşillik alanlar korunmuş olur. Buna bağlı olarak havanın temiz kalması ve korunması da sağlanır.

İmar ve iskân konusunda bir başka önemli husus da içinde hayvanların ve bitkilerin doğal bir şekilde varlıklarını sürdürebildikleri, ülke genelinde büyük şehirlerin ve endüstri merkezlerinin kirlettiği havayı temizleyen yerlerin, yani yeşil kuşakların ve sit alanlarının oluşturulmasıdır. Biz bu anlayışı Hz. Peygamber'in sünnetinde "yasak bölge" uygulaması şeklinde görmekteyiz. Resûl-i Ekrem, Mekke ve Medine civarında sınırlarını tespit ettiği bir bölgeyi koru ilân etmiş, ağaçlarının yaprağının silkelmesini,¹⁰ hayvanlarının ürkütülmesini ve avlanmasını¹¹ yasaklamış, oranın dikenine bile dokundurtmamıştır.¹² Bu bölgelerin korunması için konulan yasaklara uymayan insanlarla ilgili olarak gerek vicdanî ve ahlâkî,¹³ gerekse fiilî ve hukukî¹⁴ müeyyideler belirlenmiştir.

Evlerin inşasında sağlıklı çevrelerin tercih edilmesi, çevreyi bozmamak kadar önemlidir. Nitekim bir adam Hz. Peygamber'e gelerek, "Biz bir

⁵ HM1445 İbn Hanbel, I, 169.

⁶ HM16716 İbn Hanbel, IV, 63.

⁷ D5237 Ebû Dâvûd, Edeb, 156-157.

⁸ MK17116 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, XIX, 419; BŞ9561 Beyhakî, *Şuabü'l-îmân*, VII, 84.

⁹ D5237 Ebû Dâvûd, Edeb, 156-157.

¹⁰ D2035 D2039 Ebû Dâvûd, Menâsik, 96.

¹¹ M3317 Müslim, Hac, 458.

¹² B1833 Buhârî, Sayd, 9; M3324 Müslim, Hac, 458; M3302 Müslim, Hac, 445.

¹³ D2034 Ebû Dâvûd, Menâsik, 95-96.

¹⁴ D2037-D2038 Ebû Dâvûd, Menâsik, 95-96.

mahallede yaşarken nüfusumuz da servetimizde yerindeydi. Ama başka bir yere taşınınca orada hem aramızdan ölenler oldu; hem de servetimiz azaldı.” der, Allah Resûlü, “*Madem bu kadar uğursuz bir yer, ayrılın oradan.*” buyurur.¹⁵ Bu bağlamda İbn Haldûn, bu anlamda, şehirler kurulurken, seçilen yerlerin havası temiz, suyu bol, mera ve tarım alanlarına yakın yerler olması gerektiğine dikkat çeker. “Zira hava akımlarına açık olmayan yerlerde türlü hastalıklar baş gösterir.” der.¹⁶

Peygamberimiz, “Evin kötü olması nedir?” diye soran Esmâ bnt. Umeys’e, “*Alanının dar, komşusunun kötü olmasıdır.*”¹⁷ şeklindeki cevabıyla, mesken tercihinde önemli bir noktaya daha dikkat çekmiştir. İyi insanlarla komşu olma imkânı olan evde oturmayı tercih etmek, insanın kendini, rahat, güvenli ve huzurlu hissedebilmesi için oldukça önemlidir.

Peygamber Efendimizin sözleri İslâm mimarisindeki ev modelinde belirleyici olmuştur. Medine’de Peygamberimizin döneminde zengin Yahudilere ait bazı kaleye benzeyen evlerin yanı sıra¹⁸ iki katlı evler de bulunmaktaydı. Medine’deki Müslümanlara ait evlerin, gerek düzeni gerekse tefrişatı açısından İslâm’ın hayat görüşünü yansıtan yapılar olduğu söylenebilir.

Hz. Peygamber, sözlü yönlendirmelerinin yanı sıra yerleşim birimlerinde evlerin ve diğer konaklama mekânlarının tespitiyle de bizzat ilgilenmiştir. Medine’de Osman b. Maz’ûn ve kardeşlerinin evinin yerini belirlemiş, inşaatında yardımcı olmuştur.¹⁹ Aynı şekilde Efendimiz, hac esnasında, Mina’da muhacir ve ensârın konaklayacakları yerleri tespit etmiş²⁰ ve Medine çarşısının kurulacağı yeri göstermiştir.²¹ Bir sefer esnasında askerlerin evleri daralttıklarını, yolları kestiklerini duymuş ve bunu yasaklamıştır.²² Ara sokaklar konusunda ihtilâfa düşüldüğünde genişliğin 7 zirâ’ yani 3,5-4 m. olması gerektiğini belirtmiştir.²³ Bu hüküm evlerin arasındaki mesafeler hakkındadır. İki ev arasında yol bırakmak istendiğinde gelip geçenlere ve yük taşıyanlara zarar verilmemesi gibi dönemin şartları göz önünde bulundurularak genişliğin yine en az 7 zirâ’ olması öngörülmüştür.²⁴ Büyük metropollerin olduğu günümüzde bu rakamı ‘geniş bir yol’ şeklinde anlamak uygundur. Zira yollar, şartlara ve ihtiyaçlara göre belirlenecek ölçülere göre düzenlenebilir.

Peygamber Efendimiz, şehirlerdeki düzensizliğe karşı çıktığı gibi, şehirlere denetimsiz göçü de engellemiştir. Zira her coğrafi bölgenin kalılabileceği bir nüfus yoğunluğu vardır. Şehirlerin yerleşim imkânının

¹⁵ D3924 Ebû Dâvûd, Tıb, 24.

¹⁶ TL1/347 İbn Haldûn, *Târîh*, I, 347.

¹⁷ MK20983 Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, XXIV, 153.

¹⁸ D3004 Ebû Dâvûd, İmâre, 22, 23.

¹⁹ ST3/396 İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 396.

²⁰ D1951 Ebû Dâvûd, *Menâsik*, 69.

²¹ İM2233 İbn Mâce, *Ticâret*, 40.

²² D2629 Ebû Dâvûd, *Cihâd*, 88.

²³ M4139 Müslim, *Müsakat* 143.

²⁴ ŞN11/51 Nevevî, *Şerh ale’l-Müslim*, XI, 51.

dikkate alınması ve iskân talebinin yeni şehir ve yerleşim birimleri kurularak karşılanması gerekir. Bu anlamda Hz. Peygamber, Mekke'nin fethinden sonra²⁵ Medine'ye hicret etmek isteyen bir bedevîye izin vermemiş ve ona kendi yurdunda oturmasını, orada çalışmasını tavsiye etmiştir.²⁶ Selimeoğulları'nın yerlerini terk ederek kendisine yakın olmak arzusu ile Medine Mescidi'nin yanı başında yerleşme isteklerini de geri çevirmiştir.²⁷

Bilindiği gibi hac mevsiminde, Müslümanlar dünyanın her bir tarafından hac ibadetini yapmak üzere Mekke'ye gelmektedirler. Dolayısıyla hac mevsiminde Mekke'de olağanüstü nüfus yoğunluğu problemi görülebilmektedir. Hz. Peygamber özellikle hac ibadeti için gelenlerin bu ibadeti tamamladıktan sonra orada sadece üç gün ikamet etmelerine izin vermiştir.²⁸ Bu kısa vize süresi uygulamasının nedeni oradaki konut yetersizliği olabilir. Nitekim Mekke'de bazı evler, hacda yaşanan iskân problemini çözmek için Peygamber Efendimiz ve ilk iki halife döneminde 'ücretsiz birer misafirhane' olarak kullanılmıştır.²⁹

O hâlde çeşitli nedenlerle nüfusu kendisine çeken şehirlere göç denetim altına alınabilir. Belli teşvik ve yönlendirmelerle nüfusun ülke geneline yayılması ve sağlıklı yerleşim birimlerinin kurulması sağlanabilir.

Ev yapmak, aile ve toplum hayatının bir gereğidir. Toplumlar coğrafi şartlara, yaşama tarzlarına ve mali güçlerine göre evler yaparlar. Bazıları barakalarda, bazıları mağaralarda, bazıısı kayaları yontarak, kimisi de çelik ve betonarme evlerde otururlar. Durum ne olursa olsun her ev şehrin bir parçası olmak zorundadır.

Yeni bir ailenin evlilik yoluyla teşekkül etmesini 'ev-lendiler' şeklinde ifade edişimiz, aileyi bir ev çevresinde kümelenmiş bir birlik olarak görmemizdir. Bizim kültürümüzde ev, yuvadır, baba ocağıdır, ailenin reisi evin direğidir. Ailenin annesi evin hanımıdır. Çocuklarımızın en çok zevk alarak oynadıkları oyun ev-ciliktir. Bizde ev, sadece kendi başına bir konut değildir. Ev, mahalleye açılan bir göz, aileyi bir araya toplayan yuvadır. Peygamber Efendimizin evle ilgili söz ve uygulamaları bizler için bir örnek teşkil etmelidir. Günümüzde ev hayatında çok odalar bir gerekliliktir, yüksek binalar da öyle. Fakat Allah Resûlü'nün yüksek binaların inşa edilmesi konusundaki çekincesi, insanın kendisini komşularından üstün görerek kibre kapılmasının, komşularını güneş ve temiz havadan mahrum bırakmasının önünü almak içindir. Bunda şehrin tevhid ruhuyla

²⁵ B2783 Buhârî, Cihâd, 1.

²⁶ B3923 Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 45; M4832 Müslim, İmâre, 87.

²⁷ B1887 Buhârî, Fedâilü'l-Medîne, II.

²⁸ B3933 Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 47; M3300 Müslim, Hac, 444.

²⁹ İM3107 İbn Mâce, Menâsik, 102.

ahenkli bir yapı oluşturması arzusu da vardır. Hiçbir bina şehrin silüetini delip geçmemelidir. “*Kim oldukları belirsiz deve çobanlarının yüksek bina kurmakta birbiriyle yarışmalarının kıyametin alâmetlerinden olduğunu*” söyleyen³⁰ Allah Resûlü, bu sözyle ahlâkî ve estetik duygularını yitirmiş ve maddeye esir olmuş insanlığı haber vermektedir.

İslâm’da sadece yapı malzemesi kullanılarak değil, rahmet ve bereket temelleri üzerinde inşa edildiği düşünülen ev (yuva), bütün bir mimarinin bambaşka bir ruha büründüğü bir mekândır. O bazen karşımıza Hira’dan yüklendiği vahyin ağırlığıyla ‘üstümü örtün’ diyen Nebî’nin ve sevgili eşi Hz. Hatice’nin evi olarak, bazen putperestlerin Dârünnedve’de inançsızlık ve nefret üstüne yükselen seslerine, dostluk, iman ve vefa üçgeninde en anlamlı cevabın verildiği Erkam’ın evi olarak karşımıza çıkar.

Resûlullah’ın, eşi, kızı, torunları, damadı ve bütün ashâbı ile etrafında bir sevgi yumağı oluşturduğu Medine’deki evi, içinde barındırdığı aile, gördüğü işlev ve fizikî yapısı bakımından tam bir örnektir insanlığa.

Bu ev usulca fısıldar insanların kulağına, “İslâm toplumunda ev sadedir. Onda şatafattan, gösterişten iz yoktur.” diye. Tıpkı sakinleri gibi mütevazıdır, Müslümanların evleri. Belki bu, İslâm toplumlarında evin, Allah’ın evinin sadeliğini kendine örnek almasındandır, belki de Allah’ın Resûlü’nün, evin, şehrin silüetinin bir parçası olması gerektiğini zihinlere kazımış olmasından.

Peygamber Efendimizin eve bakışı, İslâm toplumlarında evin maddî ve mânevî kültür öğelerinin kaynaştığı mekânlar olarak görülmesinde önemli derecede etkili olmuştur. Bu sayede sundurmalarında kuş evlerini barındıran camiler, komşusunun evini gölgelemeyecek tarzda yapılmış konutlar ve insanların hayat standardını yükselten külliye, medrese ve kamu binaları olarak zengin bir mimari mozaik ortaya konmuştur. İslâmî bakış, evi yuvadan, aileyi mahalle ve sokaktan ayrı düşünölemeyecek bir boyuta yerleştirmiştir. Hatta denilebilir ki ev, âhiret yurdu ve dünya hayatının ara kesitinde, dâru’l-fenâ ve dâru’l-bekâ’nın kıyısında bir yerlerdedir.

³⁰ B50 Buhârî, İmân, 37.